

Georgios Kioutoutskas

The Austrian noble title of the Ekonomou family from Edessa (1905)

This paper concerns the most important, most prominent emigrant family of Edessaian origin in the Habsburg kingdom in the nineteenth and early twentieth century. Members of the family distinguished themselves not only in commerce and business, but also in the intellectual and scientific spheres and in charitable work, too. In acknowledgement of the family's activities and achievements in Trieste and Vienna, the Austro-Hungarian Emperor Franz-Josef I ennobled Ioannis A. Ekonomou and his legitimate descendants, bestowing upon them the title of baron (1905) and the name 'von San Serff' (1907).

The paper presents the certificate and related documents from the Austrian Archives, together with the family's verified genealogical data from the Almanach de Gotha, the directory of Europe's nobility.

Αρετή Τούντα - Φεργάδη

Προτεινόμενα μέτρα για την αντιμετώπιση της δράσεως του Βουλγαρικού Κομιτάτου σε μακεδονικές περιοχές*

Στις 30 Ιανουαρίου 1931 ο Νομάρχης Φλώρινας Βασίλειος Μπάλκος κοινοποιούσε έγγραφο στο υπουργείο Εσωτερικών, στο Πολιτικό Γραφείο του Πρωθυπουργού στην Αθήνα και στη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας στη Θεσσαλονίκη. Το έγγραφο αναφερόταν στην κατάσταση που επικρατούσε στη Φλώρινα και σε άλλες μακεδονικές περιοχές, στη δράση του Βουλγαρικού Κομιτάτου (στο εξής: Β.Κ.) στους ίδιους τόπους, καθώς και στην Αμερική και τον Καναδά. Παράλληλα, πρότεινε μέτρα τα οποία θα μπορούσε να λάβει η ελληνική Διοίκηση, ώστε να αντιμετωπίστει, κατά τρόπο ριζικό και αποτελεσματικό, η δράση του Β.Κ. στη Μακεδονία.

Είναι γνωστό πως η συντριπτική πλειοψηφία των σλαβόφωνων κατοίκων της Δυτικής Μακεδονίας, οι οποίοι ανέρχονταν σε 80.000, κατοικούσε στον τότε Νομό Φλώρινας, στον οποίο υπάγονταν οι επαρχίες Φλώρινας και Καστοριάς. Η ανάγκη όμως της ενσωματώσεως των σλαβοφώνων πληθυσμών, μέσω της αφομοιώσεως τους, στον εθνικό κορμό της Ελλάδας εκτεινόταν σε όλες τις κωμοπόλεις και τα χωριά, όπου αυτοί είχαν τη μόνιμη κατοικία τους. Είναι ευνόητο ότι οι προτάσεις του Νομάρχη Φλώρινας, οι σχετικές με τις μεθόδους αφομοιώσεως των σλαβόφωνων, αφορούσαν και σ' εκείνους και των άλλων μακεδονικών περιοχών, επομένως και στον νομό Πέλλας. Καθώς δε δεν έχουν εντοπιστεί άλλες πηγές από τις οποίες να αντλούνται

πληροφορίες για το συγκεκριμένο θέμα, το έγγραφο του Μπάλκου μάς παρέχει αξιοπρόσεκτα στοιχεία ως προς αυτό.

Εξάλλου, κατά την ανάγνωση του εγγράφου διαπιστώνουμε ότι ο ίδιος ο Νομάρχης Φλώρινας διευκρινίζει ότι τα μέτρα αυτά μπορούν να εφαρμοστούν σε όλες τις μακεδονικές περιοχές, όπου παρίστατο ανάγκη. Συγκεκριμένα, στη σελίδα 17 του εγγράφου διαβάζουμε: *Δια δε το μέλλον πρέπει να συσταθή είς τινα πόλιν [ε]ιδική ιερατική σχολή και δη ανωτέρα, εξ' ης να προέρχωνται οι δια τα ξενόφωνα χωρία της Μακεδονίας προωρισμένοι ιερείς.*

Το Β.Κ. είχε ανασυσταθεί μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο από τους βουλγαρομακεδόνες οι οποίοι έφυγαν από τη σερβική και την ελληνική Μακεδονία και εγκαταστάθηκαν στη Σόφια. Όλα τα μέλη του Β.Κ. διακήρυτταν και ορκίζονταν: [...] ν' αποθάνωσιν υπέρ της απολυτρώσεως της Μακεδονίας από τους Σέρβους και Έλληνας.

Η δράση του Β.Κ. στην ελληνική Μακεδονία συνίστατο κυρίως στην ενίσχυση του βουλγαρικού φρονήματος και σε δολοφονίες στις οποίες προέβαιναν συνήθως οι κομιτατζήδες, αλλά κατά αραιά διαστήματα. Ας σημειωθεί ότι οι δολοφονίες αποδίδονταν κυρίως σε Έλληνες ή Σέρβους.

Οι σκοποί του Β.Κ. εξυπηρετούνταν μέσω μιας καλά προγραμματισμένης οργανώσεως. Διατηρούσε σε όλα τα χωριά επιτροπές οι ο-

* Το κείμενο βασίσθηκε στις εξής πηγές: Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδος (=Α.Υ.Ε.), 1930, Α' Πολιτική, Αντίγραφα Εκθέσων π. Πολίτη Συνδιασκέψεως Αφοπλισμού, όπου εντοπίσθηκε το συγκεκριμένο έγγραφο του Β.Μπάλκου, στο οποίο αναφέρομαστε, με αριθ. εμπιστευτικού πρωτοκόλλου 33. Στον ίδιο φάκελλο του ΥΠΕΞ είναι ενταγμένος και ο φ. 1931, Α' Πολιτική, Περί της Μικτής Επιτροπής Ελληνο-Βουλγαρικής Μεταναστεύσεως. Σημαντικές πληροφορίες για τη δράση του Βουλγαρικού Κομιτάτου στην Αμερική και τον Καναδά μπορεί να βρει κανείς στον φ. του Α.Υ.Ε., 1933 α/6/II γ, *Ενέργειαι Κομιτάτου εκτός Βουλγαρίας (Αμερικήν κ.λ.π.)*

ποίες απαρτίζονταν από αφοσιωμένα και έμπιστα άτομα τα οποία είχαν την υποχρέωση:

α) να φυλάττουν, να συντηρούν και να εξασφαλίζουν τους κομιταζήδες που εισέρχονταν στα χωριά,

β) να συστήνουν και να επιβάλουν στους χωρικούς να εκλέγουν τα μέλη των Κοινοτικών Συμβουλίων από ανθρώπους των οποίων το βουλγαρικό φρόνημα ήταν γνωστό και διακριβωμένο, και

γ) να υποδεικνύονται στο Εποπτικό Συμβούλιο, από τα εκλεγμένα Κοινοτικά Συμβούλια, οι αγροφύλακες που θα διορίζονταν, οι οποίοι θα προέρχονταν από τους φανατικότερους βουλγαρόφρονες και παλιούς κομιταζήδες. Οι αγροφύλακες θα χρησιμοποιούνταν ως οδηγοί, φύλακες και αγγελιοφόροι των κομιταζήδων και των κατασκόπων που εισέρχονταν στο ελληνικό έδαφος.

Ο Μπάλκος επισήμαινε στο έγγραφό του το γεγονός ότι η ελληνική Διοίκηση δεν είχε λάβει κανένα σοβαρό μέτρο για τη διάλυση και διάσπαση της προαναφερόμενης οργανώσεως, ότι οι ελληνικές αρχές δεν κατόρθωσαν να αποσπάσουν κανέναν από τη βουλγαρική παράταξη, ότι δε χρησιμοποίησαν, τουναντίον αχορήστευσαν, εκείνους οι οποίοι επί Τουρκοκρατίας μιλούσαν μεν τη σλαβομακεδονική διάλεκτο, αλλά είχαν ελληνική τη συνείδηση και υψηλό ελληνικό εθνικό φρόνημα και αγωνίστηκαν υπέρ των Ελλήνων, με αποτέλεσμα να υποστούν πολλά από τους Βουλγάρους.

Η απραξία του ελληνικού κράτους στην προσπάθεια διασπάσεως του Β.Κ., την οποία επισήμαινε ο Μπάλκος, ήταν συνυφασμένη με την απραγία που έδειχνε το ίδιο το κράτος στην υπόθεση της αφομοιώσεως των μειονοτικών πληθυσμών στον ελληνικό κορμό. Στην τελευταία αυτή περίπτωση δεν είχε χαραχτεί μια ομοιόμορφη πολιτική γραμμή την οποία θα ήταν υποχρεωμένης να ακολουθούν όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις από τη μετεπαναστατική περίοδο και εξής, και τα αποτέλεσματα της οποίας θα ήταν πλέον, τη χρονική εκείνη περίοδο, ορατά. Επακόλουθο της απουσίας μιας ενιαίας πολιτικής στο συγκε-

κριμένο θέμα ήταν οι εκάστοτε υπεύθυνοι να υιοθετούν μεθόδους ευκαιριακές, οι οποίες δεν ανταποκρίνονταν φυσικά σε κάποιο δεδομένο και σαφές πρόγραμμα. Το κράτος, επομένως, φαινόταν να ακολουθεί μια αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά στον τομέα της ασκήσεως της σχετικής πολιτικής του με αποτέλεσμα η δυσαρέσκεια των μειονοτικών πληθυσμών απέναντι στη Διοίκηση να διογκούται ολοένα και περισσότερο. Η τακτική αυτή είναι αυτονόητο ότι δημιουργούσε προϋποθέσεις τέτοιες, ώστε ο δρόμος για την επίτευξη των στόχων του Β. Κ. να είναι ανοιχτός.

Την ύπαρξη αυτής της καταστάσεως είχε διαπιστώσει ο Μπάλκος σε περιοδεία που είχε πραγματοποιήσει σε μακεδονικά χωριά, μετά το πέρας της οποίας συνέταξε το έγγραφο στο οποίο αναφερόμαστε, όπου και σημειώνε: Γνωρίσας από 26ετίας τους Βουλγάρους, παρακολουθήσας τους αγώνας αυτών εν Μακεδονίᾳ από του 1904-1907, αναπολών την τότε κατάστασιν και έχων προ οφθαλμών μου την εικόνα την οποίαν ήδη εμφανίζει αύτη, τολμώ να πιστεύω ότι ο από δεκαετούδων διεξαγόμενος αγών των Βουλγάρων προς κατάκτηση της Μακεδονίας δεν ετερματίσθη, αλλά συνεχίζεται δι' άλλων μέσων και μεθόδων και θα συνεχισθή μετά πείσματος και απογάνσεως μέχρις επικρατήσεως ή τελείας αυτών συντριβής. Και ήδη γεννάται το ερώτημα, πώς είνε δυνατόν ν' αντιδράσωμεν; Παρακαλώ όπως μη εκληφθώ ως υπερβολικός ουδέ ας παραδοξόλογος, δι' όσα έχω την τιμήν να υποβάλω προς Υμάς. Δεν θα εισηγηθώ βεβαίως βίαν, ουδέ θα υποδείξω μεθόδους, αίτινες εφαρμογές μεν δύνανται να εκθέσωσι το Κράτος, αλλά θα υποδείξω τα ειρηνικά εκείνα μέσα δι' ων ελπίζω, ότι χωρίς να εκτεθώμεν, θα επιτύχωμεν εντός βραχέως χρόνου, να μεταβάλωμεν την κατάστασιν, αφομοιώντες προς ημάς πάντας τους σλαβοφώνους της Μακεδονίας.

Τα μέτρα λοιπόν που ο Μπάλκος πίστευε ότι η κρατική μηχανή όφειλε να λάβει για να πετύχει την αφομοίωση των Σλαβόφωνων, και τα πρότεινε στους αρμόδιους, αφορούσαν τη γλωσσική αφομοίωση, τον ρόλο του

Προτεινόμενα μέτρα για την αντιμετώπιση της δράσεως του Βουλγαρικού Κομιτάτου σε μακεδονικές περιοχές

251

δασκάλου, του ιερέα, του κοινοτικού γραμματέα, του χωροφύλακα, του αγροφύλακα, του ταχυδρομικού διανομέα. Καθένας από αυτούς θα μπορούσε να αποβεί σπουδαίος εθνικός παράγων και να διαδραματίσει κατ' αυτόν τον τρόπο σημαντικό εθνικό ρόλο.

Ως προς τη γλωσσική αφομοίωση ο Μπάλκος σημειώνει: Δια να επιτευχθεί η γλωσσική αφομοίωσης, ήτις θα επιφέρει την ψυχική και εθνικήν ενότητα, φρονώ ότι πρέπει να υποδειχθή παρά των αρμόδιων εις πάσας τας εντάνθα αρχάς, όπως εις τους προς αυτούς εμφανιζόμενους σλαβοφώνους υποδεικνύσσουν και συνιστώσι επιδεξίως, χωρίς να διατρέχωμεν τον κίνδυνο να παρεξηγηθώμεν, να ομιλώσι μετ' αυτών την ελληνικήν.

Στο έγγραφο επισημαίνεται ακόμα ότι όλοι οι άντρες και οι γυναίκες κάτω των 30 ετών μπορούν να ομιλούν την ελληνική με ευχέρεια, ότι οι σλαβόφωνοι θα πειθαρχήσουν προς τις συστάσεις των Αρχών, οι οποίες δεν θα χρειαστεί να χρησιμοποιήσουν βία, ότι οι Αρχές, κυρίως οι Αστυνομικές, δίχως βέβαια σχετικές διατάξεις, αλλά με εσκεμμένη και λελογισμένη επιβολή, πρέπει να συστήσουν το ίδιο και στους καταστηματάρχες και επαγγελματίες, ότι πρέπει να απαγορευθεί τελείως η διαλάληση από τους υπαίθριους και πλανόδιους μικροπωλητές, στη σλαβομακεδονική διάλεκτο, των διαφόρων αντικειμένων. Σε περίπτωση που αυτοί αρνούνταν να συμμορφωθούν θα μπορούσαν οι Αρχές να τους απαγορεύσουν να ασκούν το επάγγελμά τους. Οι διοικητικές αρχές θα έπρεπε ακόμα να συστήσουν στα μέλη των διοικητικών συμβουλίων να ομιλούν στις συνεδριάσεις την ελληνική και να κηρύττωσιν έκπτωτον πάντα σύμβουλον εμμένοντα και μετά την απαγόρευσην εις τούτο. Διότι ούτοι αποφεύγουσι την χρήση ουχί εξ αγνοίας αλλ' εκ φανατισμού.

Στη γλωσσική αφομοίωση θα μπορούσε να βοηθήσει τα μέγιστα και ο δάσκαλος. Βέβαια θα έπρεπε το κράτος από την εποχή που η ελληνική κυριαρχία αποκαταστάθηκε στις εν λόγω περιοχές, να είχε επιδείξει ιδιαίτερη φροντίδα, ώστε να εξευρεθούν και αποσταλούν οι κατάλληλοι δάσκαλοι, κυρίως όμως

δημοδιδάσκαλοι, οίτινες λόγω της ιδιότητός των είνε εις θέσιν να επηρεάζωσι τους χωρικούς κατωτάτου διανοητικού επιπέδου και στοιχειώδους μορφώσεως [...], μεθ' αν ενδιέσκονται εις άμεσον επαφήν.

Το έργο του δασκάλου ήταν βέβαια ιδιαίτερα δύσκολο, εφόσον αυτός ευρισκόμενος εν μέσω των Βουλγαροφώνων και κατ' απόλυτον πλειοψηφίαν Βουλγαροφρονούντων θα έπρεπε να διαθέτει άρτια μόρφωση και να είναι σφυρηλατημένος ψυχικώς με αγνόν και άδολον εθνικόν ενθουσιασμόν, με εθνικόν φρόνημα αρτίως εξυψωμένον και θητικήν οντότητα άμεμπτον, ούτως ώστε να αναλάβη το βαρύ έργον του εν πλήρῃ επιγνώσει της αποστολής του και των καθηκόντων του, κατερχόμενος ούτω πάνοπλος εις τον αγώνα.

Οι περισσότεροι ούμως δάσκαλοι που ήταν τοποθετημένοι στις εν λόγω περιοχές κατάγονταν από τους τόπους όπου υπηρετούσαν, είχαν δεσμούς αίματος και συγγενικούς δεσμούς με τους βουλγαρόφρονους κατοίκους και δεν είχαν την απαραίτητη δύναμη, ούτε διέθεταν τα εφόδια που απαιτούνταν, ώστε να μπορέσουν να ασκήσουν εθνική πολιτική κατά τρόπο αποτελεσματικό.

Ο Μπάλκος πρότεινε λοιπόν αυτοί να μετατεθούν και στις θέσεις τους να διοριστούν δάσκαλοι από άλλες περιοχές, οι οποίοι πρών αναλάβουν τα καθηκόντα τους, διδαχθώσιν καταλλήλως τον σκοπόν της αποστολής των και τον τρόπον καθ' ον θα εργασθώσιν. Άλλη σκέψη του Μπάλκου, και πρόταση συγχρόνως, ήταν οι δάσκαλοι που θα τοποθετούνταν στις σλαβόφωνες μακεδονικές περιοχές να μην είναι παντρεμένοι, ούτως ώστε να είναι δυνατές οι επιγαμίες, τις οποίες οι ντόπιοι τις επιδίωκαν, εφόσον οι κόρες τους με τον τρόπον αυτό θα ζούσαν καλύτερη ζωή και θα ανέρχονταν στην κοινωνική ιεραρχία, από τη στιγμή που θα παντρεύονταν υπαλλήλους.

Άλλη πρόταση, η οποία μας παρέχει και κάποιες πληροφορίες χρήσιμες για την εθνολογία, ήταν να δίνεται στους διοριζόμενους δάσκαλους ο μισθός των κατά δύο βαθμών ανωτέρου τους, ο οποίος θα χρησίμευε ως προίκα μια και την εποχή εκείνη επικρατούσε

η συνήθεια ν' αγοράζωσιν οι άνδρες τας γυναίκας και να μη δίδωνται προίκες.

Βεβαίως δε γνωρίζουμε αν αυτό το έθιμο επικρατούσε στους σλαβόφωνους μόνο ή και στους ελληνόφωνους.

Με τον τρόπο αυτό θα εισέλθωμεν εις το κέντρον του Βουλγαρικού στρατοπέδου, υπογράμμιζε ο Μπάλκος, και θα μπορέσουμε να διασπάσωμεν τας Βουλγαρικάς φάλαγγας και να εμβολιάσωμεν δι' ελληνικού αίματος την οικογένειαν της υπαίθρου, οπότε το Κομιτάτον θα ευρεθή προ απροόπτου, να έχη τον εθχρόν ουχί πλέον έξωθεν των θυρών αλλά εντός αυτών. Τότε τα πράγματα ασφαλώς θα μεταβληθώσιν και θ' αποβώσιν υπέρ ημών, διότι θ' αρχίσωμεν πλέον ν' αποκτώμεν πυρήνας ευνοϊκώς διατεθειμένους προς ημάς, την σύζυγον του διδασκάλου και τους συγγενείς της.

Ο ιερέας, σύμφωνα με τα όσα πρότεινε ο Μπάλκος, μπορούσε να διαδραματίσει έναν ρόλο ανάλογο με εκείνον του δάσκαλου, λόγω της επιρροής την οποία ασκούσε στις λαϊκές μάζες. Κυρίως όμως, και προ πάντων, στους χωρικούς, οι οποίοι δεν εμπιστεύονταν κανέναν άλλον και δεν πειθαρχούσαν σε κανέναν άλλον. Και σ' αυτή την περίπτωση προτεινόταν να σταλούν στα σλαβόφωνα χωριά νέοι, μορφωμένοι, οι οποίοι, πριν χειροτονηθούν ιερείς, θα έπρεπε να παντρευτούν με γυναίκες προερχόμενες από οικογένειες των προυχόντων χωρικών με βουλγαρικό φρόνημα, δια να επιδράσωσιν επί των αξέστων χωρικών.

Και το μέτρο αυτό κρινόταν ως απόλυτα αναγκαίο μια και οι περισσότεροι ιερείς είχαν φοιτήσει στην πρώην Βουλγαρική Ιερατική Σχολή, όπου η κατάρτιση την οποία έπαιρναν ήταν η ενδεικνυόμενη, αφού τους παρείχε τα απαραίτητα πνευματικά εφόδια για να σταλούν σε χωριά της Μακεδονίας και να επιτελέσουν έργο σημαντικό και αποτελεσματικό.

Οι περισσότεροι υπηρετούσαν ως σχισματικοί και παρέμεναν ακόμα εκεί «κατ' επιταγήν» του Β. Κ., όπως μετά των λοιπών Βουλγαροφρονούντων συγκρατώσι τους χωρικούς εις τον βουλγαρισμόν και όπως μη το-

ποθετηθώσιν εις τας κενωθησομένας θέσεις δια της απομακρύνσεώς των ημέτεροι δυνάμενοι ν' αποβώσιν πρόσοχομα εις τους σκοπούς των.

Ο Μπάλκος πρότεινε την καθοικονδήποτε τρόπον απομάκρυνση των σχισματικών ιερέων, την ανάγκη ιδρύσεως σε κάποια πόλη μιας ιερατικής σχολής, οι απόφοιτοι της οποίας διοριζόμενοι θα πρέπει να λαμβάνουν έναν ικανοποιητικό μισθό, διότι ο ιερέας, μη έχων τα οικονομικά μέσα εξησφαλισμένα, δεν δύναται παρά πάσαν αυτού την μόρφωσιν και πατριωτισμόν ακαλύτως, απερισπάστως, ευσυνειδήτως και εθνικώς να εργασθή.

Τον ίδιο εθνικό, εξίσου σπουδαίο, ρόλο με εκείνον του δάσκαλου και του ιερέα μπορεί να πάιξει και ο κοινοτικός Γραμματέας, ο οποίος ασκεί μεγάλη επιρροή στα μέλη του κοινοτικού συμβουλίου, καθώς και σε όλα τα μέλη της κοινότητας. Οι Γραμματείς πρέπει να είναι εγνωσμένων εθνικών και πατριωτικών αισθημάτων, να προέρχονται από τέτοιες οικογένειες, ώστε η διοίκηση να μπορεί να τους εμπιστευθεί. Αυτός, αν καθοδηγείται σωστά από τις διοικητικές αρχές, δύναται να προσφέρει μεγάλες υπηρεσίες, ήτοι να χειραγωγή και κατευθύνη τους χωρικούς κατά τας υποδείξεις της, να εμβατεύῃ εις τας ψυχάς των, να διεισδύῃ εις τα μύχια της καρδίας των και εξιχνιάζων πάντας τους πόθους και παλμούς των να κατορθώνη τους τυχόν αντεθνικούς των να εκριζώνη. Για τον λόγο αυτόν ο Μπάλκος πρότεινε την τροποποίηση του Νόμου που αφορούσε τον διορισμό και την αμοιβή των κοινοτικών Γραμματέων εν τη ξενοφόνω Μακεδονίᾳ, έτσι ώστε αυτοί να διορίζονται από τις διοικητικές αρχές και με τον μισθό τους να μπορέσουν να ζήσουν μια ευπρεπή ζωή.

Άλλος ο οποίος θα μπορούσε να βοηθήσει τη διοικητική κρατική μηχανή στην επίτευξη του στόχου της, της αφομοιώσεως των σλαβοφώνων, θεωρείτο, κατά τον Μπάλκο, ο χωροφύλακας. Ο χωροφύλακας θα μπορούσε να κερδίσει την εμπιστοσύνη και τη συμπάθεια των χωρικών και, είτε ως μέλος μεταβατικού ή καταδιωκτικού αποσπάσματος, είτε της δυ-

νάμεως Αστυν. Σταθμού, μεγάλως δύναται να επιδράσῃ, αν ουχί των φανατικών βουλγαροφρόνων, πάντως όμως επί των αμφιρρεόντων, όπως τους διαθέση ευμενώς προς ημάς. Η κάθε είδους βία θεωρείτο από τον Μπάλκο επιβλαβής, από εθνικής απόψεως, διότι δημιουργούνται στους χωρικούς δυσάρεστα συναίσθηματα και προς τον ίδιο τον χωροφύλακα αλλά και κυρίως, προς το Κράτος. Γι' αυτό και υποβαλόταν η πρόταση οι χωροφύλακες που θα τοποθετούνταν να έχουν και κάποια μόρφωσιν και ανατροφήν, να απαγορεύεται η χρήση ύβρεων, κολασμάν και παντός βιαίου μέτρου. Σημαντικό είναι το ότι επισημαίνεται να απαγορευθεί η χρήση της ύβρεως «Βούλγαρος» η οποία είχε παρατηρηθεί ότι είχε επιδράσει στον εκβολγαρισμό των σλαβόφωνων.

Επίσης, τον ίδιο εθνικό ρόλο θα μπορούσαν να διαδραματίσουν και οι αγροφύλακες και οι ταχυδρομικοί διανομείς. Το έργο των πρώτων ήταν σημαντικότατο, δεδομένου ότι όντας γνώστες του τόπου, των προσώπων και πραγμάτων, μπορούν να αντιληφθούν και να παρακολουθήσουν κάθε ύποπτη κίνηση, είτε αυτή προέρχεται από το εσωτερικό, είτε από το εξωτερικό.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το έργο των αγροφυλάκων είχαν καλά κατανοήσει οι Βούλγαροι, και γι' αυτό σ' αυτές τις θέσεις διόριζαν έμπιστους και αφοσιωμένους σ' αυτούς, στα δε Κοινοτικά Συμβούλια των σλαβόφωνων χωρικών επέμεναν να διορίζονται αγροφύλακες οι οποίοι ήταν φανατικοί βουλγαρόφρονες και πρώην κομιτατζήδες.

Επομένως ήταν ανάγκη να τροποποιηθεί το σχετικό με τον διορισμό των αγροφυλάκων άρθρο του Νόμου περί Αγροτικής Ασφαλείας. Με αυτή την τροποποίηση την ευθύνη του διορισμού των αγροφυλάκων θα είχε ο Νόμαρχος. Είναι ευνόητο ότι μια παρόμοια πολιτική θα έπληττε καίρια το Β. Κ. και θα το αφόπλιζε, αφού θα του στερούσε ουσιαστικές του αρμοδιότητες.

Ιδιαίτερη προσοχή έπρεπε να δοθεί στον διορισμό των ταχυδρομικών διανομέων, καθώς οι πράξεις πιθανότης να χρησιμοποιώνται

ως αγγελιοφόροι του Κομιτάτου και δι' άλλους σκοπούς εις την ύπαιθρον οι εξ' αυτών βουλγαροφρόνων, πάντως όμως επί των αμφιρρεόντων, όπως τους διαθέση ευμενώς προς ημάς. Η κάθε είδους βία θεωρείτο από τον Μπάλκο επιβλαβής, από εθνικής απόψεως, διότι δημιουργούνται στους χωρικούς δυσάρεστα συναίσθηματα και προς τον ίδιο τον χωροφύλακα αλλά και κυρίως, προς το Κράτος. Γι' αυτό και υποβαλόταν η πρόταση οι χωροφύλακες που θα τοποθετούνταν να έχουν και κάποια μόρφωσιν και ανατροφήν, να απαγορεύεται η χρήση ύβρεων, κολασμάν και παντός βιαίου μέτρου. Σημαντικό είναι το ότι επισημαίνεται να απαγορευθεί η χρήση της ύβρεως «Βούλγαρος» η οποία είχε παρατηρηθεί ότι είχε επιδράσει στον εκβολγαρισμό των σλαβόφωνων.

Άλλες προτάσεις του Μπάλκου αφορούσαν τον τρόπο εκδόσεως των πιστοποιητικών των σλαβόφωνων. Αυτά έπρεπε να εκδίδονται κατόπιν επισταμένης ερεύνης και λεπτολόγου εξετάσεως και ουχί μόνον βάσει πληροφοριών των Αστυν. Σταθμαρχών, οίτινες τας πληροφορίας τας αρνούνται [...] ενίστε [...] και παρά προσώπων τα οποία συμφέρονται έχουσιν τα διαστρέφωσι την αλήθειαν και να δίδωσι ψευδείς τοιαύτας. Τα πιστοποιητικά αυτά είχαν πολύ μεγάλη σημασία, γιατί θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη «δημιουργία» φανατικών Βούλγαρων από τους κατοίκους των σλαβόφωνων χωριών, οι οποίοι είχαν καθαρά ελληνική συνείδηση.

Νομίζω λοιπόν, έγραψε ο Μπάλκος, ότι δια τον χαρακτηρισμόν των σλανοφώνων πρέπει να τεθή ως αρχή να χαρακτηρίζονται κατόπιν αποδείξεων βουλγαροί οι κατά το παρελθόν εγνωσμένων βουλγαρικών φρονημάτων, και ήδη πεισμόνως εμμένοντες εις τον βουλγαρισμόν και εργαζόμενοι προς επικράτησήν του. Πάντες δε οι λοιποί έστω και αν υπάρχουσιν ενδείξεις ότι τυγχάνουσι κυματόδενοι τα εθνικά φρονήματα να θεωρούνται ημέτεροι και αν ακόμη τότε ενεφοδιούντο υπό βουλγαρικών φρονημάτων, ενόσω δεν βεβαιώθωμεν δι' ενδελεχούς και αγρύπνου παρακολουθήσεως και ερεύνης ότι και ήδη εμμένουσι εις τον βουλγαρισμόν.

Ο Μπάλκος μιλούσε και για άλλα ακόμη θέματα: την ανάμειξη των πολιτικών εις τα της Διοικήσεως, για τα Διδασκαλεία και τα Νηπιαγωγεία, τα Οικοτροφεία, για μέτρα εναντίον της δράσεως του Β. Κ. στην Αλβανία.

Δε γνωρίζουμε αν και κατά πόσο τα μέτρα

που πρότεινε ο Μπάλκος εφαρμόστηκαν. Θα ήταν σκόπιμο επομένως η έρευνα να στραφεί προς αυτή την κατεύθυνση και να διακριθώσει ακόμα αν ανάλογα μέτρα διατυπώθηκαν, προτάθηκαν, και από άλλους αρμόδιους.

Πάντως το εν λόγω έγγραφο μας παρέχει σαφέστατες πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατούσε στα μέσα της μεσοπολεμικής περιόδου στα σλαβόφωνα χωριά της Μακεδονίας. Σε εποχή μάλιστα κατά την οποία υποστηριζόταν επισήμως από τον Έλληνα πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο και από τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου, ότι η Μακεδονία κατοικείται από συμπαγή ελληνικό πληθυσμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- I. Κολιόπουλον, *Λεηλασία Φρονημάτων. Το Μακεδονικό Ζήτημα στην κατεχόμενη Μακεδονία, 1941-1944*, Θεσσαλονίκη 1994.
- E. Kofos, *Nationalism and Communism in Macedonia*, Institute for Balkan Studies, Thessaloniki 1969.

- Λ. Διβάνη, *Ελλάδα και Μειονότητες. Το σύστημα διεθνούς προστασίας της Κοινωνίας των Εθνών*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1995.

Τα στοιχεία που έχουν αντληθεί από τα προαναφερόμενα βιβλία είναι πολύ περιορισμένα.

Areti Tounda-Fergadi

Proposed measures for countering the activities of the Bulgarian Komitato in areas of Macedonia

In the winter of 1931 the Prefect of Florina, V. Balkos, sent a document to the Ministry of the Interior, the Prime Minister's political bureau, and the Governorate General of Macedonia, outlining his thoughts on what he had learnt on a recent tour of Macedonian villages about the activities of the Bulgarian Komitato.

Having described the situation prevailing in the villages, Balkos refers to the Komitato's activities and proposes peaceful measures for countering them. His proposals relate to the linguistic assimilation of the Slavophone inhabitants of areas of Macedonia and to education, religion, and local government.

Γεώργιος Ι. Μίντσης

Η κατάληψη της Έδεσσας από τους Γερμανούς (18 Απριλίου 1941)

Παρά την (φαινομενικώς τουλάχιστον) ουδέτερη εξωτερική πολιτική που τηρούσε η δικτατορία Μεταξά μετά την κήρυξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (3 Σεπτεμβρίου 1939), η Ελλάδα δεν απέφυγε τη λαϊλαπά του πολέμου. Από τις 28 Οκτωβρίου 1940, οπότε το ιταλικό φασιστικό καθεστώς επιτέθηκε κατά της χώρας, η Ελλάδα τάχθηκε de facto στο πλευρό της Μεγάλης Βρετανίας¹. Από τη στιγμή εκείνη κατέστη πιθανή και μια δεύτερη επίθεση κατά της Ελλάδας από πλευράς του ισχυρότερου μέλους του Άξονα, της Γερμανίας, η οποία από την 1η Μαρτίου 1941 ήταν σύμμαχος με τη Βουλγαρία², η δε προοπτική της γερμανικής επίθεσης κατά της Ελλάδας κατέστη αναπόφευκτη μετά την απροσδόκητη ήττα των ιταλικών δυνάμεων από τις ελληνικές στα βορειοηπειρωτικά βουνά³.

Μετά τις γνωστές παλινωδίες της γιουγκοσλαβικής εξωτερικής πολιτικής⁴, τελικά και το Βελιγράδι βρέθηκε με το πραξικόπημα του Simonović (27 Μαρτίου 1941) στο πλευρό της Γηραιάς Αλβιώνος, οπότε στις 6 Απριλίου 1941 το Βερολίνο κήρυξε ταυτόχρονα τον πόλεμο κατά της Ελλάδας και της Γιουγκοσλαβίας. Οι γερμανικές δυνάμεις ειδικευμένες στο Blitzkrieg, κατέλυσαν το γιουγκοσλαβικό κράτος μέσα σε 48 ώρες, βρήκαν όμως απόδοσμενη αντίσταση από τους Έλληνες στα οχυρά του Ρούπελ, στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα (στη λεγόμενη «Γραμμή Μεταξά»). Έτσι, κατέστη αναγκαία για τους Γερμανούς στρατηγούς υπό την ηγεσία του στρατάρχη Φον Λιστ, που είχε την ανώτατη διοίκηση στον βαλκανικό χώρο, η πλαγιοκόπηση των οχυρών και η είσοδος των στρατευμάτων τους (32 μεραρχίες) στο ελληνικό έδαφος από την Κεντροδυτική Μακεδονία, δηλαδή μέσω των ελληνογιουγκοσλαβικών συνόρων, όπου δεν υπήρχαν οχυρώσεις. Συγκεκριμένα, εισήλθαν από δύο σημεία: α) Αφού στις 7 Απριλίου κατέλαβαν τα Σκόπια και τη Γευγέλη, στις 8 Απριλίου ο γερμανικός στρατός (2η Τεθωρακισμένη Μεραρχία) εισέβαλε στο ελληνικό έδαφος από την κοιλάδα του Αξιού και -παρά την αντίσταση της Ελληνικής 19ης Μεραρχίας- προωθήθηκε ταχύτατα, κατέβαλε την ίδια ημέρα το Κιλκίς και στις 9 Απριλίου τη Θεσσαλονίκη, όπου (το μεσημέρι της ίδιας ημέρας) υπεγράφη από τον αντιστράτηγο Μπακόλουλο πρωτόκολλο συνθηκολογήσεως όλων των ανατολικών του Αξιού ελληνικών δυνάμεων. β) Το 40o Σώμα του γερμανικού στρατού κατέβαλε στις 9 Απριλίου το Μοναστήρι (όπου οι γερμανικές δυνάμεις ήλθαν σε επαφή με τις ιταλικές της Αλβανίας) και από την πεδιάδα της Πελαγονίας εισήλθε στο ελληνικό έδαφος, κατάλαβε τη Φλώρινα και προωθήθηκε προς νότο⁵.

Εντωμεταξύ, στην Ελλάδα από τον Φεβρουάριο του 1941 είχαν σταδιακά αφιχθεί βρετανικές δυνάμεις (περίπου 62.500 άνδρες) προς ενίσχυση της άμυνας κατά της γερμανικής επίθεσης και, έπειτα από ένα έντονο παρασκήνιο⁶, συμφωνήθηκε στις 4 Μαρτίου ανάμεσα στο ελληνικό και το βρετανικό επιτελείο ότι η κύρια γραμμή άμυνας κατά των Γερμανών, που αναμένονταν να προελάσουν προς νότο, έπρεπε να οργανωθεί στη γραμμή Όλυμπος-Βέρμιο-Καΐμακτσαλάν, γνωστή ως «Γραμμή Αλιάκμονος», της οποίας την άμυνα ανέλαβε το στρατιωτικό «Συγκρότημα W» υπό τη διοίκηση του Άγγλου στρατηγού Wilson (με μεικτές ελληνοβρετανικές δυνάμεις). Οι Γερμανοί, ορμώμενοι από τη Θεσσαλονίκη και τη Φλώρινα, με την πλήρη αεροπορική κάλυψη της Luftwaffe, άσκησαν ισχυρότατα πλεση στο «Συγκρότημα W». οι μάχες διήρκεσαν 4 ημέρες (10-13 Απριλίου) και οι ελληνοβρετανικές δυνάμεις αναγκάστηκαν να εκκενώσουν το Βέρμιο και να υποχωρήσουν λίγο νοτιότερα, στη γραμμή Σιάτιστα-Σέρβια-Πλαταμώνας, αφού δόθηκαν δύο σκληρές μάχες, μία στο Αμύνταιο (από τους Βρετανούς) και η άλλη στο Κλειδί (από τους Έλληνες). Τελικά, αποκόπηκαν οι ελληνικές από τις βρετανικές δυνάμεις, οι

¹ In the winter of 1931 the Prefect of Florina, V. Balkos, sent a document to the Ministry of the Interior, the Prime Minister's political bureau, and the Governorate General of Macedonia, outlining his thoughts on what he had learnt on a recent tour of Macedonian villages about the activities of the Bulgarian Komitato.

² Having described the situation prevailing in the villages, Balkos refers to the Komitato's activities and proposes peaceful measures for countering them. His proposals relate to the linguistic assimilation of the Slavophone inhabitants of areas of Macedonia and to education, religion, and local government.

³ In the winter of 1931 the Prefect of Florina, V. Balkos, sent a document to the Ministry of the Interior, the Prime Minister's political bureau, and the Governorate General of Macedonia, outlining his thoughts on what he had learnt on a recent tour of Macedonian villages about the activities of the Bulgarian Komitato.

⁴ In the winter of 1931 the Prefect of Florina, V. Balkos, sent a document to the Ministry of the Interior, the Prime Minister's political bureau, and the Governorate General of Macedonia, outlining his thoughts on what he had learnt on a recent tour of Macedonian villages about the activities of the Bulgarian Komitato.

⁵ In the winter of 1931 the Prefect of Florina, V. Balkos, sent a document to the Ministry of the Interior, the Prime Minister's political bureau, and the Governorate General of Macedonia, outlining his thoughts on what he had learnt on a recent tour of Macedonian villages about the activities of the Bulgarian Komitato.

⁶ In the winter of 1931 the Prefect of Florina, V. Balkos, sent a document to the Ministry of the Interior, the Prime Minister's political bureau, and the Governorate General of Macedonia, outlining his thoughts on what he had learnt on a recent tour of Macedonian villages about the activities of the Bulgarian Komitato.